

БИБЛИОТЕКА МАТЧЕ СРПСКЕ
5/11/1958
1958 | 35

mesečnik za kulturu i umetnost - novi sad

godina
četvrta
1958
cena 20

polici

35

LIBR. OP. 26790

b-74190198

LIBR. OP.

razlozi pre svega

MIRKO MILORADOVIĆ:

Mislim da je dobro što se ovde zametnuo razgovor o mestu mladića intelektualca, bolje: mladića umetnika i mladića intelektualca...

ALEKSANDAR KOSTIĆ:

Da vidišmo koji su razlozi za izvestan napor koji mladi ljudi čine na svojoj afirmaciji? Zapravo, ja ču biti iskren i reći da smo mi o toj temi već razgovarali i da je palo u oči da laka afirmacija, koja je u našim uslovima moguća za mladog čoveka, deluje nekako negativno. Pa su se tu navodili razni razlozi kao što je da lako postignut uspeh može da doveđe do površnosti, da jednog sasvim drugog stava prema životu nego kada čovek dođe do jednog rezultata sistematskim, solidnim radom. Ja sam tada rekao da je mogućnost luke afirmacije u našoj sredini zbog toga takva što je naša sredina prilično sužena. Za jednog mladića čoveka koji godinu dana radi jedan određen posao, piše prikaze, što mladi čine, i godinu dana se propisuje u 3-4 lista, može se reći da se već afirmisao.

Kakvi su razlozi koji jednog malog čoveka nagone na to da on radi na tome da bude afirmisan? Šta njega očekuje onda, u trenutku kada bude afirmisan, šta će on od toga da ima? Iskreno rečeno, zbog uslova koji su mnogo složeniji nego što su ovde može na brzini da se kaže, ja mislim da taj mladi čovek koji se brzo afirmisao nemogu od te svoje afirmacije. Po mom mišljenju mladi čovek nema neku previlegiju potrebu da bude afirmisan, niti on ima neke preveleike koristi od toga. To iz razloga što je naša sredina još uvek sužena i što živimo nekako lokalno ograničeni. Zagreb ne zna mnogo o Beogradu. Beograd ne zna Novom Sadu, Novi Sad ne zna mnogo, skoro ništa o Skopiju itd...

Cini mi se da je lokalizam ono što smeta da jedan čovek vidi neku svoju dalju perspektivu... Mislim da bi jedno kulturno jugoslovensko uvečalo našu kulturu zajednicu, nekako je proširilo i dalo veći značaj našem radu.

U jednoj maloj sredini postati nešto vrlo je lako i to se brzo učini. Međutim, to nije ništa, dolazi do razočaranja, stagniranja, do jedne unutarnje nervoze, do želje da se ode u inostranstvo. Ako bi naša jugoslovenska javnost bila kompaktnija onda bi ta kulturna sredina bila na neki način veća, značajnija, jer bi i zgodnije, celovitije mogla da istupa u inostranstvu. Možda bismo i ovde mogli sebi da napravimo nekakav Pariz. Međutim, tu nikakvog Pariza nema. Svi su ti mali Parišići razbijeni, vozovi slabo prenose medusobne želje, suviše smo zatvoreni...

JOVAN ĆIRILOV:

Bioh bih da govorim o jednom terenu gde je vrlo teško prodrati.

Savremeni dramski pisci stoej u jednoj ogromnoj konkurenčiji pre-

ma svim piscima od Aristofana do danas. I možete zamisliti u kakvoj se situaciji nalaze mladi ljudi koji se bave dramskim pišnjem. Međutim, desilo se da je nekoliko mladih dramskih pisaca uspelo da dode u scenu.

Prvo bih govorio o onima koji nisu uspeli. Pretpostavlja se, a takođe i najbolje i bilo, da nisu uspeli one drame koje nisu imale neki narociči kvalitet. Takve drame u ogromnim kolicinama stižu u pozorištu. U pozorištu stigne godišnje nešto oko 100 drama, u Jugoslavenskom dramsko nešto manje. U glavnom taj broj se kreće od 50-100. Čitajući te drame ja sam oprilike došao do ovakve jedne formule:

- Ima ona rečenica iz "Ane Karoline" koja kaže da sve srećne porodice liče jedna na drugu a ne-srećne su svaka na svoj način. Kod ovih drama je suprotan slučaj. Loše drame tako često liče jedna na drugu da se vido lako mogu sistematisovati, a dobre su svojevrsne - govorim za one koje sam kod mladih ljudi pronašao. Svaka je na svoj način dobra, svaka ima svoj određeni kvalitet...

BORISLAV MIHAJLOVIĆ:
/iz publike/

Neposredno posle rata u našoj zemlji kulturne pozicije su bile zauzimane prostom činjenicom prisustva. A danas imamo situaciju, mada imamo beskrajno mnogo ljestova i časopisa, da je strahovito teško mladim ljudima da u te ljestve i časopise uđu, sa izuzetkom nekih čudnih sudbin. Dešavalo se da neko prodre iz prve. Imao sam prilike da budem u kontaktu sa mnogo darovitih mladih ljudi koji prosto napravo nisu mogli da prodru, a s druge strane su proščeni, poludaroviči, sasvim nedaroviti koji iz cega prodru. Mislim da bi mlade ljudi trebalo po nekom boljem pravilu, boljem kriterijumu vrednosti odabirati i plasirati. Mislim da kod nas to ide doista stihijsno. Ne postoji svest ljudi koji omogućuju afirmaciju pojedinim ljudima, o velikoj odgovornosti koju pri tom imaju. Ali afirmacija je vrlo potrebna mladim ljudima. U prvom redu i isključivo zbog toga da bi mogli svoja dela da plasiraju. Najveći problem mladih ljudi kod nas u umetnosti je taj što žele veoma brzo da žive od umetnosti. To je ogromna, glupka, fatalna zabluda.

Afirmaciju smatram kao strahovitu potrebu nešto reći, a razlozi su u onome što, kada i kako reći.

MIRJANA STEFANOVIĆ:

Jedan moj drug je rekao da ne-ma rata i da zbog toga ima jako mnogo pesnika, jer nemaju gde da budu heroji, gde da pokažu sebe, a mladi ljudi to žele. I opet jedan moj drugi drug, da kada bi neko napisao u izvesnim prostorijama, recimo u vozu, svoje ime i napisao ga deset puta i kada napiše roman, da je to isto.

Slažem se da mladi ljudi tj. mi, nemamo mnogo nečega naročitog da

kažemo. Mislim da su to prilično brankoradičevske ideje o tome da su mladi ljudi puni i želi svoju unutrašnjost da iznesu pred svet. Oni imaju ponešto, ali to nije nečija erupcija koja treba iz njih da izade i zadivi svet. Mislim da da nekom ko ima 18 godina objave pesme on se oseća prilično samopouzdan. I to je dovoljan razlog da afirmacija mladih može da se uzme kao pozitivna stvar. Sa 18 godinama čovek ima strašno malo iskustva, a kada mu se objavi nešto on želi da nastavi s tim, želi da produži taj put i želi da napiše još više. Pravi veliku produžku i dolazi u opasnost da se ponovi, a drugovi mu iz leda govore kako se ispušca. Oti to vidi, pa ne zna šta će da radi. Prede na nešto drugo: piše pričevi, romane, ese u kritičare...

Mislim da naši mladi ljudi koji pišu nemaju dovoljno kulture. To je velik problem. Ja poznajem čitav niz ljudi koji imaju talenta. A urednici su glavni za taj problem. urednici imaju kuo, dobijaju rukopise i prilično često taj put skrate u bacaju ih tam. Čovek kada čita mnogo čini mu se da je sve loše, a kada bi trebal da on napiše što bi bolje bilo od onoga što je bacio. To je velik problem. Ja poznajem čitav niz ljudi koji imaju talenta. A urednici su glavni za taj problem. urednici trebaju nastojati da se nekako, lemn našeg uspeha i afirmacije.

malo više obrazuju, da malo više čitaju. Ovo je naročito za proziste značajno. Jedan pesnik može da napravi pesme od svojih osćaćaja, ali prozaist mora da misli, mora da zna. Dolazi u opasnost da pronade Ameriku posle Kolumba. A to je nesto čemu bi trebalo posvetiti veću pažnju i to bih urednici bi trebalo da vode više računa na kada nekog čoveka uzmu, kada ga afirmišu, kada ga forsiraju; da imaju neku vaspitnu ulogu, da de-luju na njega da stekne šire vidike.

Svi mladi ljudi su zate da su sve stolice zauzete. Oni treba da se pomire s tim da još dugo treba čekati dok na te stolice sednu. A urednici imaju kuo, dobijaju rukopise i prilično često taj put skrate u bacaju ih tam. Čovek kada čita mnogo čini mu se da je sve loše, a kada bi trebal da on napiše što bi bolje bilo od onoga što je bacio. To je velik problem. Ja poznajem čitav niz ljudi koji imaju talenta. A urednici su glavni za taj problem. urednici trebaju nastojati da se nekako, lemn našeg uspeha i afirmacije.

BOGDAN BOGDANOVIC:

Priroda posla mi je takva da saradujem sa mladim ljudima i izgleda mi da su mnogi problemi koje ste vi ovde nagovestili i njihovi. Tako da bih i ja mogao nešto da kažem.

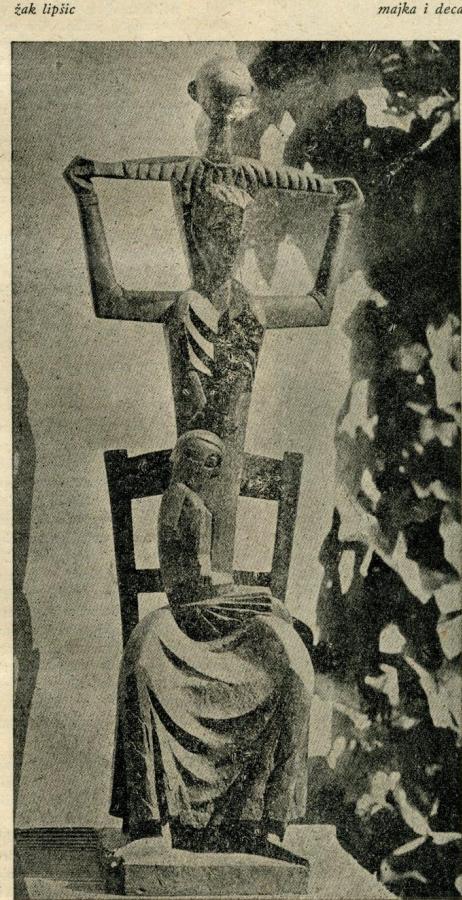
Šta znači ta reč afirmacija? Kad da od rata naovamo pogledamo sve moguće afirmacije vidimo da smo ih imali toliko privremenih, toliko ljudi koji su se izmisili na godinu-dve, a danas više niko o njima nema ni pojma kao da nisu postojali. To nije nikakva afirmacija. Bolje je u tom slučaju ostat apsolutno neafirmisan i raditi sam za sebe i za ličnu satisfakciju i zadovoljenje neke svoje intimne potrebe.

Ako je afirmacija mladog čoveka; da se izbori da ima od čega da živi onda je to vrlo realna stvar i svim srećem treba da shvatimo potrebu mladih ljudi da obezbede sebi uslove za rad, mogućnosti da prošire krug svog interesovanja i svoj radnji potencijal i sve drugo. Ako je to afirmacija ličnosti kao takve, o tome može veoma mnogo da se govori. Svakako, u književnosti, poeziji i umetnosti je nekad ta afirmacija fetišizirane ličnosti, jedna apstraktna stvar, opsesija, i mnoge koji stvaraju tako pritska da oni od te svoje fiktivne ličnosti ne vide ono što rade, šta građe. Pa tako je i u arhitekturi.

Mnogi mladi ljudi polaze pre svega od toga da se afirmišu kao ličnosti. Da izgradi svoju ličnost, da svaki čovek ukazujući prstom na neku njegovu građevinu kaže to je taj i taj... Ako podemo kroz istoriju umetnosti natrag videćemo da su mnoge ličnosti samo simboli. Ako kažemo Ticijan, to je simbol za jedno vreme. Iza Ticijana stoji još 50 mladih ljudi, mladih od njega, čija imena možda nikada nećemo znati. Ako kažemo Bramante, iža njega stoji čitava generacija iz doba Renesance kojoj tako nećemo znati imena. Znači tretirajmo i to na jedan širi, humaniji način. Ličnost kao takva je često simbolična, čak i malo nametnuta. Svakako da jedan Ticijan ili jedan Bramante nadahnjuju čitavu svoju školu, čitavu grupu ljudi, darovitih umetnika koji sa njima rade, ali oni nisu sami. Obično iža njih stoji jedan veliki kolektivni napor. Sada možda ostaje još jedna stvarna afirmacija a to je afirmacija dobro uradenog posla.

Covek želi da se afirmise sam za sebe i za druge kroz jedan posao koji je završio do kraja, na svoje zadovoljstvo, na svoju ličnu satisfakciju. To je ljubav prema poslu, prema zanatu, ljubav da se stvar dovede do kraja, da jedne profinjenosti. A to se može samo onda kad se zaboravi na sve ove prethodne vidove afirmacije, i ako se čovek bori samo da taj posao i stvar koja mu je data istešće do te mere da oseća neku vrstu sladostrasti, zadovoljstva onim poslom koji je završio. To je za mene najlepša, najimplenitija afirmacija.

I konačno još jedna afirmacija, a to je ona: 40 godina posle smrti / nastavak na 8 str. /

bo-74199303

jojan cirilov

pisati dramu

Šta čoveka nagna da sedne zaski pisac svoje boje brani ili preko beli list papira i da taj beli list ne ispše stihovanim nizom rimičkih ili nerimičkih reči koje se posmom zovu, niti nizom rečenica koje su priča, novela, poglavje romana, već da taj beli papir ispiše dijalogom namenjenim sceni?

Nije nikо rekao dovoljno istiniti misli ni o tome zašto se napiše pesma, zašto priča, zašto roman, pa niko nije odgovorio ni zašto se piše drama.

Niko nije do kraja izrekao neku opšte prishvatljiva misao o tome zašto se uopšte piše. Čini mi se, kada bi je neko i izgovorio, da bi to bio kraj pisanja, da bi to bilo u onom trenutku kada bi sve pobude prehahle, kada se pisanjem ne bi imalo ništa dopuniti, ništa doseći, ništa više reći, jer iza reči više ne bi ostala nikakva tajna.

Interesuje me samo ona narodna pobuda koja čoveka, koji uime da stvara svetove na hrtiji, nagoni da te svetove stvara u obliku dijaloga koji su komad, drama, oblik namenjen još jednoj umetnosti.

Jedna od osnovnih pobuda leži baš u tome što je drama književni oblik namenjen svojoj dopuni u umetnosti pozorišta, umetnosti glume, igre, svedosti, rasprodaje, rima, boja, jednoj šarenoj dopuni koja od početnog oblikova stvara nešto novo, sposobno da obrađuje čak i onoga što delo stvorio.

Poznat je strah književnika pred identitetom svoga dela, pred statičnim vrednostima niza reči koje je stavio na hrtiju i koje je sve njegovo. Poznata je mržnja književnika prema onom što je tako poznato da se prava perspektiva i ne vidi na horizontu opšteg pisanja. Poznat je strah pred svojim. Strah pred velikom sebičnom ljubavlju. Pred mogućnošću da je ta ljubav slepi a varava.

Svako pisanje drame je potpomognuto uvek prisutnim malim ohrabrenjem da će dobro pozoriste dati dramском pisanju onu jednu dopunu sličnu životu na svoj način. Svako pisanje drame hrabri misao na dobro pozorište koje će dobru dramu izvesti svojim magičnim, reslucenim vrednostima.

I zato se velika drama u istoriji javljala u dobi velikih pozorišnih trupa, kada su te trupe garantivala ne samo interpretaciju nego i radanje iznenadnih vrednosti, kojima se divio i čudio sam pisac pored svih svojih strahova i sumnji. Dramsko delo na pozornici, u dobrim ukama, autoru se čini i dovoljno blisko da radost pripada njemu i dovoljno daleko da se prvotna radost ne pomuti sunnjama u preveliku bliskošću koja zaslepljuje.

U pisanju drame postoji još jedna posebna čar. To je čar uzdravanja. Čar skrivanja odredene, pravoliniske misli. I više od toga, jer se ona može sakriti i u priči postoji čar skrivanja svoje emotivne angažovanosti, skrivanja uglj gledanja, načina interpretacije, koji mora da ispliva u priči, jer kada se u priči to skrije, onda je priča gola registracija, bez umetničkog smisla.

To skrivanje autora u drami ima svoje čudne granice. A u toj granici je opet posebna čar. Jer dram-

/nastavak sa 1. strane/
kao što je rekao Stendal. Iluzorno
je o njoj da razmišljamo.

Kada razmišljam o svim tim problemima ne mogu drugu reči nego ovako kompleksno, ovako složeno.

Ako vas interesuje mogu da kažem koju reč o ljudima sa kojima radim. Ja ih pratim, gledam i vidiem da je to ono što je rečeno ovde tij. da mladi čovek dobije solidne uslove za rad vrlo teško. I mislim da bi najbolje bilo o tome govoriti. Mlad arhitekta, iako je možda u boljem položaju nego mlad slikar, još uvek je teško izbori da može nesmetano raditi, da učestvuje na raznim konkursima, da nadane materijalna sredstva koja iziskuju

čak i takvi poslovni kao što je učestvovanje na konkursu i druge razlike. Ali oni ipak ne nekako smogu i tu se nekako snadu. A odatle nadalje počinje afirmacija koja je dugotrajna. Čovek od 30 godina se ne može afirmisati kao zavisen arhitekt. Arhitekta pravi dobra, zrela dela tek kada dođe u 50 i nekoliko godina. On mora da sačuva sve do pedesete godine onu emotivnu kondiciju koju ima u mlađosti i da se naoruži snagom znanja, snagom zanata.

BORISLAV MIHAJLOVIĆ:

... Osnovni razlog Dositija Obradovića je bio da želi da narod

ovaj izvede iz Srednjeg veka, da ga nauči da misli razumno. I drugo što njegove racionalističke epohе svoje razloge stvarno nalaze u tome.

U doba romantizma razlog je nacionalno oslobođenje, podizanje nacije. To su razlozi Brankovi, Zmajevi, Đurini itd. Već kod Vojislava razlozi se menjaju. Razlozi postaju: objasniti svetu lepotu. To je recimo kod Dučića slučaj, kod Rakidića je: da se shvati sudbina čoveka u kvrgama...

Kod generacije koja dolazi ne posredno posle II svetskog rata ima dve vrste razloga, jer su bile dve vrste ljudi. Jedan razlog je razlog ratnika, i ne samo ratnika, razlog svedoka... Drugi: pokazati svetu nesaglasnost sa izvesnim imprimiranjem idejama, kao što je socialistički realizam.

To su bile dve osnovne razlike razloga generacije...

Šta su vaši razlozi kao generacija?

JOVAN CIRILOV:

Ja mislim da je Mihiz ustvari i odgovorivo, samo što to nije nazvao razlozima... Osnovni razlog je, kratko rečeno, imati pravo i biti sloboden. Imati pravo na tu slobodu, imati pravo bez kompleksa, pravo bez opterećenja i s druge strane biti u revolucijskom heroju, i slobodno se oselati u jednom svetu bez tih antagonizama.

MIRKO MILORADOVIĆ:

Ne bih ja to rekao tako. Ja bih rekao da su ti razlozi vrlo raznoliki. Ja cu na dva prima da potkažem. Za jedan mogu i da kažem kako se zove. To je Bora Čosić koji je objavio KUĆU LOPOVA i sada knjigu SVI SMRTNI, drugi roman. On je jedan fenomen. Drugi fenomen je Miloš Stambolić koji još nije ništa napisao, mislim, ne ma knjigu...

On pripada drugoj polovini generacije, nema je još polovina, koja želi da pronikne u neke stvari da-najšnje vremena da ih prostudira, da ih shvati... Potrebno je u ovoj našoj literaturi da ima mnogo mladića koji će načeti, svaki, po jedan problem...

Treba govoriti o onome što se shvata, što se vidi, govoriti bez ogradišvanja. Sada evo kako to izgleda: s jedne strane postoji društvena protivčnost u socijalizmu, kao i svuda uostalom, koju mladi ljudi ne mogu da shvate zbog onih opštih kategorija kakva je naprimjer svetslimerice ili što kaže Mija Pavlović "bol od sveta". To tišti mladu generaciju. Evo zbog čega: zato što ne shvata to, ne može da ga primi onakvog kakav jeste i to je psihološki opravданo. Generacija koja će prebrodati taj veltšmerc, koja će da shvati da govoriti ono što se može govoriti, upravo da se ne bavi perifernim prosaciama, lumpenproletarima, svim tim perifernim stvarima socijalizma, načiće da shvata neke stvari koje ne mogu danas ni veliki pisci da shvate...

Ja plediram, hoću da vas ubedim da verujete da u generaciji koja se apsolutno još nije afirmisala, da u tim neafirmisanim mladićima postoji ljudi koji misle i koji studiraju, koji se bave ozbiljnijim stvarima nego oni koji su se već afirmisali.

JOVAN CIRILOV:

Nije za ovu generaciju karakteristično traženje slobode u izražavanju, nego baš traženje slobode od problematike ranijih generacija. Vrlo je karakteristično da kada je povodom članka Marka Ristića počela sveda predratnih generacija čitava mlada generacija je protestovala: ne tiče nas se, ita se nas to tiče, nećemo time da punite časopise. To je prošlost...

Mlada generacija želi da bude mimo toga...

ISPRAVKA

U broju 33 iz tehničkih razloga je ostao nepotpisan esej "Kopanje kruških vojvoda". Autor ovog eseja je Dragutin Ognjanović. Molimo čitaoca da uveze ovu ispravku.

bo-74199303

Gjoko JANJUŠEVIĆ

SIROKO POLJE NEVOLJE

Nevidjelica ova u te gleda sumorno
Nevidjelica ova nijedne ruke nema
nijedne kosti u mesu nijednog zuba u glavi

nema riječi u grlu crni leptira na usni
da nam nasele prste a misli obezglave

nevijelica ova ima smisao jave

Kada se srši brdo i mutne воде narastu

sve se godišnja doba predamnom zavojnici

Atila budem davni od oklopa i strave

nevijelica čuti pod okom moje jave

U odorama od zlata od srme i paučine

neko dolazi poljem konjank kost i čama

neko dolazi brdom usamljen mrk i gora

neko dolazi putem zmijolik vuk i jagњe

neko dolazi vjetrom proljetan a nedostizan

neko dolazi vodom nasmijan a nevidljiv

neko dolazi grobljem olovno vršak u tjeme

neko dolazi nebotom imanu ga nemam pa crno

neko dolazi ptičkom uteči ni stiči sumo

neko dolazi morem duboko i široko

svi se u mrtve ruke u ruke prazne strmoglave

u krug neke stravične a nedoznane jave

Nevidjelica ova porekla nema vremena ni sna

o grdu mučnoj vodurini o smrknutoj vedrini

jer pro pogled poludi crvene kriške smrti

drugom nikoga nema zelenom ivicom mora

poštije alje prema jugu okrenu svoje nećuće kletve

kopila se polomila a sablje iskidaše

Nevijelica ova puška okrenuta u tijubav

prelama ruke nevjesta crne se svati i baraći

dolazi jesen u san dva oka od vola dva bola

gledaju u sunce u nema ga u dvoj favorovo

tri dana i tri noći a nejake ruke

a zaboravljene bajke a neumne brave

ove naše poslednje i raskalasne jave

Ova ledina od trave zakisila je grobljem

ova ledina od groblja zarasta je u trnje

ova ledina od trnja na ivici je svjetlosti

ova kap sunca vila nema ni tame ni obrisa

jer tu se sve suršava a gora prolitala

a gora prolitala zlom u srcu planina

ptice crne u kljunu nose buket sna jasmina

Nevijelica ova od ptica ni lica nema ni granica

ova java što spava ova nenađeno lepršava

ova od cvijeta bez svijeta bez koraka i ljetja

ova bez kušanja i pepelista od zla bez igde išta

ova glava bez snova a majka bez sinova

lobanja ludo bez vida gorak bedem bez zida

Ova raka od mrača a zora bez uranča
od sumora do umora ovo polje nevolje
gleda u sunce u nema ga u dvoj favorovo
dok se tisne plave sumorne i krvave
dok se ne slome brave lukave ove jave

GOJKO JANJUŠEVIĆ je rođen 1936 godine u Ozrinima kod Nikšića. Gimnaziju je završio u Vrbasu. Sada studira književnost na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Stihove je najviše objavljivao u "Poljima". Prvu zbirku poezije "Mravi odlaze neprimjetno" izdalo mu je Kajkjevno udelenje "Matica srpska" 1957 godine.

žak lipić

kompozicija

